

USPRAWNIANIE MOWY DZIECI W WIEKU PRZEDSZKOLNYM

O rozwoju mowy

Najczęstsze zaburzenia mowy u dzieci

Ćwiczenia i zabawy wspomagające artykulację

Opracowała:

***mgr Danuta Chmiel
nauczycielka
Przedszkola Samorządowego
Nr 1 w Sandomierzu***

O rozwoju mowy

Mowa

jest formą dźwiękowego porozumiewania się ludzi posługujących się językiem. Mowę traktuje się jako „narzędzie myślenia”, które w procesie myślenia się kształtuje, bierze w nim udział i je modyfikuje. (H. Mystkowska)

Mowa

jest dźwiękowym porozumiewaniem się ludzi. „W celu porozumiewania się, ludzie posługują się językiem, który jest systemem wyrazów i reguł gramatycznych”. (I. Styczek)

Mową

nazywamy: „Zespół czynności jaki przy udziale języka wykazuje człowiek, poznając rzeczywistość i przekazując jej interpretację innym uczestnikom życia społecznego”. (S. Grabias)

Prawidłowy rozwój mowy dziecka stanowi podstawę kształtowania się jego osobowości. Proces rozwoju mowy przebiega pewnymi etapami i trwa kilka lat. Dzięki rozumieniu mowy dziecko poznaje otaczający je świat, natomiast dzięki umiejętności mówienia może wyrazić swoje uczucia i spostrzeżenia, a przede wszystkim potrzeby. Poziom rozwoju mowy dziecka świadczy o jego aktywności intelektualnej. Prawidłowa wymowa umożliwia dziecku sprawne komunikowanie się z otoczeniem, ułatwia nawiązywanie kontaktów, zdobywanie różnych umiejętności. Dlatego w rozwoju małego dziecka niezwykle ważnym elementem jest rozwój mowy, a w szczególności poprawna artykulacja. Dziecko, które nieprawidłowo wymawia wyrazy, źle artykułuje głoski, nie zawsze jest zrozumiane, ma kłopoty w kontaktach z rówieśnikami, a także w czasie nauki pisania i czytania. Błędna wymowa pogarsza samopoczucie, powoduje nieśmiałość. Toteż kształtowanie i rozwój mowy mają ścisły związek z rozwojem społecznym. Czyste kontakty werbalne dziecka z otoczeniem przyspieszają ten rozwój, doskonaląc wymowę, bogacąc słownictwo. Dziecko rozwija mowę intensywnie wówczas, gdy ją ćwiczy w toku naturalnej, swobodnej rozmowy, takiej, w której jest partnerem dorosłego.

Mowa dzieci będących w podobnym wieku może się bardzo różnić. Dziecko może mieć cztery lata i taki sam wzrost jak jego kolega, ale nie oznacza to wcale, że powinno mówić tak samo poprawnie, jak jego mały sąsiad. Nie należy się takim porównaniem zbytnio przejmować, gdyż każde z tych dzieci ma własne tempo rozwoju. Trzylatek może powiedzieć „sinka” zamiast „szynka”, „laki” zamiast „raki”. Ale jeśli w podobny sposób wymawia te wyrazy 5 - 6 latek, to znaczy, że jego rozwój

mowy jest opóźniony i trzeba mu pomóc, nie czekając aż zaczną się prawdziwe kłopoty w szkole.

Piąty rok życia to okres, w którym zwykle ustala prawidłowa wymowa najtrudniejszych głosek: „sz”, „ż”, „cz”, „dż” i „r”. Dziecko najczęściej potrafi już te głoski na żądanie wymówić poprawnie. W mowie spontanicznej jednak, gdy chce przekazać coś ważnego i emocjonującego często zmienia je z powrotem na głoski „s”, „z”, „c”, „dz”, np. szafa - safa, czapka - capka, żaba - zaba. Spróbujmy sobie wyobrazić, jak może się czuć dziecko nie wymawiające głoski „r”, gdy musi powtórzyć zdanie: „Romek ma kurtkę w kratkę”. Będzie ono brzmiało: „Lomek ma kultkę w klatkę”. Albo zdanie: „Szymon ma czerwony szalik”. Jeśli głoski tzw. szumiące „sz”, „ż”, „cz”, „dż” jeszcze nie są opanowane, zdanie to będzie brzmiało: „Symon ma cerwony salik”. Aby nie narażać dziecka na przeżywanie śmieszności i dokuczliwych uwag kolegów, trzeba pomóc mu w opanowaniu prawidłowej wymowy. Prawidłowej, to znaczy odpowiedniej dla jego wieku. Zasób słów, sposób ich wymowy, a co za tym idzie, ich stosowanie w codziennym życiu, może również zależeć od osób, z którymi dziecko spędza dużo czasu, czyli głównie od rodziców, dziadków, rodzeństwa, krewnych, sąsiadów. Jeśli więc rodzice mówią poprawnie i starannie to i dzieci przeważnie mówią podobnie. Trzeba, więc cierpliwie odpowiadać na niekończące się pytania trzylatka: „*a cio to jest?*”, dostarczać mu wzorców wymowy, chwalić za wysiłek, starać się słuchać co dziecko do nas mówi, ponieważ chętnie słuchane - chętnie mówi. Zachęcać dziecko do mówienia nawet, jeśli ma zaburzoną mowę i starać się, by zaburzenia mowy (jeżeli takie istnieją) zostały usunięte przed podjęciem nauki szklonej.

Najczęstsze zaburzenia mowy dzieci

Zaburzeniami mowy

nazywamy nieprawidłowości o rozwoju etiologii, które prowadzą do zakłócenia procesu porozumiewania się.

Wadą wymowy

nazywamy nieprawidłową realizację fonemów, odbiegając od ustalonej przez tradycję normy wymawianej głoski (l. Karczmarek).

Zaburzenia mowy u dzieci przejawia się w różny sposób i mają różny stopień nasilenia. Nawet pozornie niewielkie, szczególnie u małych dzieci, mogą wywołać niekorzystne skutki dla rozwoju i funkcjonowania.

Rozwój mowy jest ściśle związany z całokształtem procesów rozwojowych, stąd defekt może być objawem zaburzeń bardzo różnych funkcji, np. lateralizacji, motoryki, ale też procesów psychicznych, emocjonalnych społecznych.

Za wadliwą uznajemy wypowiedź np.:

- mało zrozumiałą,
- słabo słyszalną,
- zawierającą zniekształcone dźwięki,
- o zaburzonej rytmie i tempie wymowy,
- niepoprawną gramatycznie,
- nieprzyjemną w odbiorze (chropowatą, zbyt wysoką, zbyt niską).

W codziennych kontaktach z dziećmi najczęściej spotykamy grupę zaburzeń mowy zwaną **dyslalią** i **opóźnionym rozwojem mowy**, jak również **jąkanie**, **zaburzenia mowy spowodowane uszkodzeniem słuchu**, **nosowanie** i **oligofazja**.

Dyslalia

to nieprawidłowość w wymawianiu jednej głoski, wielu głosek, a nawet niemal wszystkich głosek od razu. Przy zachowanym rytmie, melodii i akcencie, sama mowa jest niewyraźna, mało lub zupełnie niezrozumiała.

W obrębie dyslalii mieszczą się różnego rodzaju seplenienia, rerania, nieprawidłowa wymowa głosek, bezdźwięczność bezdźwięczność i inne odchylenia od normalnej artykulacji.

Najczęściej spotykane trudności artykulacyjne dotyczą wymowy głosek:

- **s, z, c, dz** - zastępowanie ich głoskami **sz, ź, cz, dź**, lub **ś, ź, ć, dź**
- **sz, ź, cz, dź** - zastępowanie ich przez **s, z, c, dz**, lub **ś, ź, ć, dź**
- **ś, ź, ć, dź** - zastępowanie ich przez **s, z, c, dz**, lub **sz, ź, cz, dź**
- **r** - zastępowanie jej przez **j** lub **l**
- **k, g** - zastępowanie ich przez **t, d**

Dość duża grupa głosek podlega ubezdźwięcznianiu.

Głoski dźwięczne: **b, bi, d, di, g, gi, z, ź, dz, dź, w, wi, ż, dź**,

zamieniane są na bezdźwięczne: **p, pi, t, ti, k, ki, s, si, c, ci, f, fi, cz, sz**.

O opóźnionym rozwoju mowy

mówimy wówczas, gdy słownik dziecka, zarówno czynny, jak i bierny, znajduje się poniżej normy przewidzianej dla danego wieku. Opóźnienie rozwoju mowy powodują:

- czynniki wrodzone, np.: opóźnione dojrzewanie ośrodków układu nerwowego;
- zaburzenia słuchu;
- zaburzenia emocjonalne;
- dysfunkcje ruchowe;

- czynniki środowiskowe, np.: wychowanie dzieci wśród osób głuchych, niedosłyszących.

Rozwój mowy może być hamowany poprzez brak zainteresowania dzieckiem, może wynikać z poczucia, odrzucenia spowodowanego pojawieniem się w rodzinie małego dziecka. Niechęć do mówienia bywa przejawem protestu. Słabszy rozwój mowy często spotyka się u bliźniąt, gdyż stałe przebywanie ze sobą sprawia, że wytwarzają one system znaków nie wymagających słów. Opóźniony rozwój mowy przejawia się w:

- późniejszym gaworzeniu,
- późniejszym wymawianiu pierwszych słów i trudności w ich wypowiedzianiu,
- ubóstwie słownika czynnego i biernego,
- późniejszym pojawianiu się zdań.

W wieku szkolnym znajduje on swoje odbicie w czytaniu i piśmie ucznia.

Jąkanie

jest zaburzeniem płynności realizacji ciągu fonicznego. Wraz z płynnością zostaje zaburzony akcent i intonacja (S. Grabias). Jąkanie wczesnodziecięce dotyczy około 50% dzieci. U ponad połowy dzieci niepłynność pojawia się między drugim a trzecim rokiem życia. Zjawisko to występuje częściej u chłopców niż u dziewczynek. Niepłynność w pewnych okresach przybiera różne stopnie nasilenia, czasowo nawet ustępuje by znów powrócić. Symptomami niepłynności jest powtarzanie głosek, sylab, części wyrazów, całych wyrazów, zestawów wyrazowych. Jeśli niepłynność mówienia występuje rzadko i zmniejsza się z wiekiem, to można sądzić, że może ustąpić w wieku sześciu, siedmiu lat. Jednak u pewnej grupy dzieci utrzymuje się i rozwija. W. Johnson, prowadzący nad ustaleniem przyczyn początków jąkania, za najważniejsze podał m.in.:

- przestawienie dziecka z lewej ręki na prawą,
- dziedziczność,
- uszkodzenia mózgu, choroby,
- zaburzenia emocjonalne (lęk, niepewność, frustracje, zmuszanie do mówienia),
- naśladownictwo,
- nerwowość,
- dyskoordynacje między myśleniem i mową,
- niekorzystne warunki domowe: stosowanie przez rodzinę kar, surowa dyscyplina, zbyt silna koncentracja uwagi na niepłynności mowy dziecka.

Zaburzenia mowy spowodowane uszkodzeniem słuchu

U podłoża trudności w rozpoznawaniu i różnicowaniu wypowiedzi słownych przez dzieci z uszkodzonym słuchem, leży niepełny odbiór wrażeń słuchowych wynikających z ograniczonej percepcji dźwięków

mowy. Ograniczenie w poznawaniu języka pozwala na zrozumienie czytania i pisanie tylko pojedynczych wyrazów. Stąd wynikają trudności w rozumieniu treści długich zdań i nauce ich samodzielnego pisania.

Dzieci niedosłyszające:

- zwracają uwagę słabą mimiką twarzy, niską sprawnością narządów artykulacyjnych,
- mówią monotonicznie, bez adekwatnej akcentacji, z nierównomiernym natężeniem głosu,
- mają nierówne tempo mowy,
- przedłużają artykulację samogłosek i mylą je,
- ubezdźwięczniają głoski dźwięczne,
- nie różnicują głosek podobnych brzmieniowo,
- opuszczają lub zmieniają głoski końcowe,
- wypowiadają się agramatycznie,
- mają ubogie słownictwo.

Przy uszkodzeniach słuchu, bardzo istotne znaczenie ma możliwe wczesne zapewnienie oddziaływań terapeutycznych.

Nosowanie

jest wadą wymowy spotykaną rzadko. Związane jest z grupą zaburzeń mowy wynikających z anomalii tkwiących w budowie narządów artykulacyjnych. Polega na wymawianiu głosek nosowych jak głoski ustne. Przyczyną nosowania jest niedrożność jamy nosowo - gardłowej lub spowodowane wadami anatomicznymi głównie rozszczepek podniebienia. Tylko wnikliwa ocena stanu narządów artykulacyjnych przez specjalistów pozwoli na ustalenie odpowiedniego postępowania terapeutycznego.

Oligofazja

zaburzenie mowy spowodowane upośledzeniem umysłowym. Oligofazja zaliczana jest do klasy zaburzeń związanych z niewykształconymi sprawnościami percepcyjnymi. Mowę dzieci upośledzonych umysłowo charakteryzuje:

- wadliwa artykulacja,
- ubogie słownictwo,
- trudności w budowaniu zdań,
- monotonna wymowa,
- głos na ogół cichy, albo też bardzo donośny,
- zwolnione lub przyspieszone tempo mowy.

Nie należy jednak sądzić, że upośledzenie umysłowe przekreśla szanse na opanowanie mowy, a tym bardziej na jej rozwój. Trzeba być przygotowanym, że terapia logopedyczna u tych dzieci będzie trwała znacznie dłużej niż u rówieśników. Są to dzieci męczliwe, rozproszony, mało wytrwałe. Dlatego zajęcia wymagają krótkich, atrakcyjnych, często zmieniających się form pracy, łączących pracę z zabawą.

Ćwiczenia i zabawy wspomagające artykulację

Pod koniec wieku przedszkolnego od dziecka oczekuje się poprawnego wymawiania wszystkich dźwięków, i swobody w posługiwaniu się mową. Należy jednak pamiętać, iż w tym właśnie okresie występują często zaburzenia mowy u dzieci. Toteż powinno się możliwie najwcześniej rozpocząć świadome usprawnianie mowy oraz korygowanie wszelkich zaburzeń. To logopeda programuje konkretne ćwiczenia indywidualne dla każdego dziecka, po uprzednich badaniach i szczegółowej diagnozie. Ale niekiedy to nauczyciel przedszkola może udzielić „pierwszej pomocy” oraz wspierać terapię prowadząc łatwe atrakcyjne ćwiczenia i zabawy, przy pomocy, których prowadzący jest w stanie usprawniać narządy artykulacyjne i rozwijać intelekt dziecka. Niezaprzeczalnym walorem jest łatwość nawiązywania kontaktów, wyrozumiałość, wczucie się w sytuację dziecka. Cierpliwe słuchanie wypowiedzi dziecka z zaburzeniami mowy i dyskretne nią sterowanie stwarza atmosferę rozumienia i życzliwości. Dlatego tak ważne jest odpowiednie kierowanie rozwojem wymowy dziecka, aby opanowało podstawowe umiejętności poprawnego mówienia. Służyć temu mają ćwiczenia **ortofoniczne i artykulacyjne**.

Ćwiczenia ortofoniczne

mogą być prowadzone w formie zadaniowej lub zabawowej. Jako, że zabawa wyzwala wiele radości, dzieci rozluźniają się, cieszą się z tego co robią, to ta forma powinna być stosowana częściej. Dodatkową zaletą zabawy jest to, że podczas zabaw dzieci uczą się szybciej. Ćwiczenia, o których mowa, powinny być prowadzone indywidualnie, w małych zespołach, podczas zajęć w formie kilku minutowych zabaw i przy każdej nadarzającej się okazji. Wzbogaceniem tych zabaw jest wsłuchiwanie się w wyrazistą mowę nauczyciela uwzględniającą poprawną dykcję, akcent, pauzy itd. Ćwiczenia ortofoniczne należy prowadzić w każdej grupie wiekowej,

- aby utrzymywać prawidłową wymowę u dzieci rozwijających się prawidłowo,
- aby zapobiegać powstawaniu wad wymowy,
- aby korygować je u dzieci tego wymagających

Zajęcia i zabawy ćwiczące narządy mowy:

- uwrażliwiają na różnorodność świata dźwięków,
- mobilizują myślenie i jego poprawnej werbalizacji z otoczeniem,
- budzą wiarę w własne siły w wyniku osiągniętych postępów,
- przygotowują do nauki czytania i pisania

Ćwiczenia wspomagające artykulację

Jednym z podstawowych warunków poprawnej artykulacji jest wysoka sprawność biorących w niej udział narządów. Dlatego zajęcia zaczyna się

na ogół od ćwiczeń mających na celu uzyskanie zręcznych, celowych ruchów języka, warg, policzków podniebienia. Tworzą one tzw. aparat artykulacyjny. Nawet u harmonijnie rozwiniętego dziecka, przed rozpoczęciem nauki czytania i pisania potrzebna jest praca nad rozwojem funkcji analizatorów (słuchowego, wzrokowego i motorycznego), biorących udział w tym procesie. Od tego zależy poprawne wybrzmiewanie głosek, ich różnicowanie, łączenie w sylaby i w wyrazy. Wymawianie każdej głoski wymaga określonego układu artykulacyjnego i określonej pracy mięśni. Dlatego należy prowadzić gimnastykę narządów mowy w celu ciągłego usprawniania tych narządów.

Ćwiczenia motoryki narządów mowy

mają celu uzyskanie zręcznych, celowych ruchów języka, warg, policzków i podniebienia. Tworzą one tzw. aparat artykulacyjny. Aby uzyskać pożądaną głoskę, wszystkie te narządy muszą być „posłuszne poleceniom właściciela”.

Ćwiczenia języka

- Pokazywanie języka
- Jak żmija porusza żądłem? (Długi, cienki, ruchliwy język, wysuwający się na wszystkie strony)
- Unoszenie szerokiego języka do górnych zębów
- Robienie z języka:
 - szpilki,
 - skoczni.
 - kociego grzbietu,
 - łyżki,
 - łopaty,
 - szufelki,
 - rurki
- Pokazywanie jak:
 - kot pije mleko,
 - miś oblizuje się po zjedzeniu miodu
- Wypychanie policzków czubkiem języka, raz z jednej, raz z drugiej strony.
- Dotykanie czubkiem języka nosa i brody.
- „Języczek- wędrowniczek”, język dotyka wargi górnej, dolnej, kancików ust.
- „Liczenie zębów”: na górze, na dole, po stronie zewnętrznej wewnętrznej.
- „Jedziemy jak konik”- czubek języka uderza o podniebienie i z klaśnięciem opada na dół.
- Oblizywanie łyżeczki z resztką kremu, miodu marmolady....
- Ssanie cukierków.
- Ssanie gumy „balonowy” i wydmuchiwanie balonika.

- Wymiatanie tego co jest niepotrzebne pomiędzy zębami.
- Robienie językiem kółka do gry w sesco.
- Masowanie językiem podniebienia.

Ćwiczenia warg

- Zaciskanie warg naprzemiennie: górna na dolną, dolna na górną.
- Gwizdanie, ale tylko na jednym tonie.
- Cmokanie ustami przy ich różnym ułożeniu.
- Nagryzanie zębami wargę dolną, a potem górną.
- Rozciąganie mocno ust(jak przy głosce „e”), a następnie ściąganie (jak przy głosce „u”).
- Ssanie smoczka.
- Robienie z ust „ryjka” i podciąganie górnej wargi do nosa.
- Ssanie najpierw górnej, a potem dolnej wargi.
- Pokazywanie „pyszczka” rybki.
- Przesyłanie „całusków”.
- Chwytywanie cukierka samymi zębami.
- Pokazywanie, jak wyglądają wargi:
 - „smutne”
 - „obrażone”
 - „złe”.

Ćwiczenia policzków

- Pokazywanie, jak chomik trzyma w policzkach swoje zapasy.
- Dmuchanie na talerzyk zrobiony z dolnej wargi.
- Wciąganie policzków do wewnątrz, tworząc wklęsłość.
- Robienie z buzi wielkiego balona, a następnie wypuszczanie z niego powietrza.
- Przy zaciśniętych zębach otwieranie i zamykanie warg.

Ćwiczenia podniebienia miękkiego

- Naśladowanie:
 - płukanie gardła,
 - polykanie pastylek,
 - picie syropu
 - chrapanie na wdechu,
 - chrapanie na wydechu,
 - gęganie gąski,
 - wydychanie powietrza nosem,
 - ziewanie,
 - kaszlu z językiem daleko wysuniętym do przodu,
 - sygnał pogotowia: „eo”, „eo”, „au”, „au”, „ay”, „ay”,
 - „kłapanie” szczęką.
- Zamykanie ust i żucie czegoś smacznego.

- Gra na instrumentach dętych(trąbki, piszczałki, gwizdki, organki).
- Nadmuchiwanie baloników.
- Puszczanie baniek mydlanych.
- Dmuchanie przez nos na papier, watkę.

Ćwiczenia oddechowe

mają zapobiegać mówieniu na wdechu, arytmii oddechowej, rozbieżności między tekstem mówionym a rytmem oddychania. Wszystkie te objawy łatwo zaobserwować w czasie recytacji dzieci. Recytowany tekst wypowiedziany jest coraz szybciej i szybciej. Najczęściej brakuje im powietrza, zacinają się, przerywają kwestię w najmniej spodziewanym momencie, „połykają” końcówki wyrazów i początek następnych. Ćwiczenia oddechowe wydłużają fazę oddechową, regulują pracę przepony, pogłębiają oddech.

- Zabawy w dmuchanie:
 - dmuchanie na wiatraczki, paski papieru lub kulki waty, umocowane na nitkach.
 - dmuchanie na zmianę: długo – krótko - jak najdłużej, słabo – mocno - bardzo mocno,
 - zabawy z rurką lub słomką i wodą w szklance (włożenie słomki do szklanki z wodą i nie dotykając jej powierzchni, wydmuchiwanie w wodzie „dołka”), lub dmuchamy w słomkę, wywołując bąbelki
 - dmuchanie na waciki, piórka
- Wąchanie kwiatków
- Naśladowanie śmiechu różnych osób:
 - śmiech pani: ha –ha –ha...
 - śmiech pana: ho –ho –ho...
 - śmiech dziecka: hi –hi –hi...
 - śmiech staruszka: he –he –he...
- Liczenie na wydechu: 1,2,3,4,5,6,....
- Powtarzanie szeptem zdania za prowadzącym
- Gwizdanie na długim wydechu
- Uciszenie otoczenia:Ciiiiiii....
- Szeleszczące liście: sz, sz, sz, sz.....
- Dmuchanie na zmarznięte ręce: chuuu, chuuu....
- Dmuchamy na gorącą herbatę: ffff...
- Uciekające powietrze a balonika: sssss...
- Lokomotywa wypuszczająca parę: psss, szszszsz, ffffff....
 - jadąca: cz-cz-cz-cz, sz-sz-sz...
 - pędząca: tuf, tuf, to-tak, to-tak...
 - zatrzymująca się: usz, usz, usz...
 - hamująca: psssss...

Ćwiczenia rytmizujące

polegają one na odtwarzaniu rytmu zgodnie a układem przestrzennym. Do ich wykonania można wykorzystać różnorodne pomoce np.: zabawki, kążki, klocki, cukierki, paski papieru, także rysunki przedstawiające jednakowe elementy oraz przedmioty, którymi można wystukać rytm np.: ołówki, bębny, grzechotki, piłeczki itd. Rytm można również wytupać, wyklaskać, wygrać itp.

- Wyklaskiwanie elementów na obrazkach, np.:

Ćwiczenia słuchowe

słuch kształtuje się w trakcie rozwoju mowy dzieci. Jednak znaczna grupa dzieci ma trudności a prawidłowym wyróżnianiem dźwięków mowy, czyli fonemów, głosek. A jest to umiejętność bardzo potrzebna w nauce pisania i czytania.

- Udzielanie przez dzieci odpowiedzi na pytania „co słyszą”
- Rozpoznawanie dźwięków (stukanie w jakieś przedmioty)
- Rozpoznawanie głosów zwierząt zarejestrowanych na taśmie lub płycie.
- Zabawy w naśladowanie głosów różnych zwierząt.
- Rozpoznawanie kierunku z jakiego dochodzą odgłosy.
- Wyróżnianie i określanie głosów ludzi
 - płaczu,
 - kaszlu,
 - śmiechu,
 - śpiewu,
 - kichania
- Opowiadanie wrażeń, biorąc za podstawę tylko dźwięki: szelest liści, szum wody, wycie wiatru, śpiew ptaków, itd.
- Odgadywanie nazwy przedmiotów, które wydają takie dźwięki np.:
 - dzwonią (telefon, budzik, dzwonek u drzwi, dzwonek w szkole)
 - warczą (froterka, odkurzacz, kosiarka)
 - szumią,
 - gwiżdżą,
 - syczą,
 - skrzypią,
 - pukają, itd.

Przykładowe teksty, które można stosować w pracy z dziećmi usprawniając ich wymowę.

Wymowa głosek syczących i szumiących

„Szyba”

Deszcz w szybę puka,
Szpareczki szuka.
Grozi i pluszcze:
- Puści –sz?
- Nie puszczę.
- Ale mnie puści –sz .
Wyje wichrzysko –
Chcę koło pieca
Potańczyć blisko.
A szyba na to:
- Choć jestem krucha,
Deszcz i wichury
Muszą mnie słuchać.
Wpuszczę tu słońce,
Niech izbę złoci,
A wy na polu
Możecie psocić.

M. Szuchowa

„Ach te szpaki dziwaki”

Na telefonicznym drucie
Siedzi szpak w jednym bucie.
A w ogródku, na sztachecie-
Drugi szpak – w berecie.
Trzeci szpak w chusteczce w kratkę
Maszeruje przez rabatkę.
Czwarty nosi okulary
I tornister jakiś stary.
A ten piąty, najdziwniejszy-
W spodniach, pumpach i kaloszach.
A ten szósty, najśmieszniejszy-
W kapeluszu i w bamboszach.
Siódmy szpak – ostrzyżony na jeża,
Ósmy – przebrał się za żołnierza.
A dziewiąty wraz z dziesiątym
W płaszczach dawno już nie modnych.
Tyle szpaków, ile palców w dłoni.
Kto z was wszystkie je przypomni?

J. Drozdowska

„Szczypawka”

Jedna szczypawka, drugiej szczypawce
Opowiadały bajki na trawce.
Obok usiadły dwa małe świerszcze,
Mówiły ładnie, prosiły jeszcze.

„Deszczyk”

Szumi, szumi drobny deszczyk. Płacze, płacze kapuśniaczek.
A nasz kasztan szumi, szumi, kiedyż ja wiosnę zobaczę.
Już nie długo po przyłasczki w las popędzi Jaś z Bartoszkciem.
Szumi, szumi drobny deszczyk będzie wiosna jeszcze troszkę.
Szpak szczebiocze na kasztanie, ciesz się, ciesz się, że deszcz pada.
Taki deszczyk dla kasztana jest jak pyszna lemoniada.

„Skrzaty”

Szara jesień szara, szumią, szumią liście.
Poszły małe skrzaty, szukać ciepłej chaty.
Szukają, szukają, mało czasu mają.
Gdy się nie pośpieszą, kaszlu wnet dostaną.

„ Szklarz”

Wyleciały szyby z okien, szklarz popatrzył jednym okiem.
Nowe szyby wstawił szybko, możesz usiąść znów pod szybą.

„ Zając”

Szare futro, długie uszy,
Ogonek nieduży.
Gdy się w krzakach
coś poruszy,
zmyka, aż się kurzy.

J. Brzechwa

„Zabawa w kotka i myszkę”

Szuru, szuru, szuru, myszka mała,
Po spiżarni grasowała.

Szuru, szuru, szara mysz,
Kot ją goni. A kysz mysz!

„Szara godzina”

Szare niebo za oknem.
Szare nieba w sadzie.
Szary deszcz się na wszystkim
Szara mgiełką kładzie.
Szary piesek pod piecem
Krótką palił fajkę
I szaremu kotkowi
Prawił długą bajkę.
O małej, szarej myszce,
Która siedzi w norze
I wcale w ten dzień słotny
Na dwór wyjść nie może.

E. Zarembina

Teksty z wyrazami zawierającymi sylaby z „ż”, „rz”

„Papuga”

Papuzko, papuzko,
Powiedz mi coś na uszko.
Nic ci nie powiem, boś ty plotkarz,
powtórzysz każdemu, kogo spotkasz.

J. Brzechwa

„Pokrzywa”

Stoi pod płotem pokrzywa
I patrzy na wszystkich krzywo.
Nikt jej nie lubi na świecie!
Nikt z niej wianuszków nie plecie
I do bukietów nie zrywa!
Każdy ją tylko przezywa!
Biedna, och biedna pokrzywa.

D. Wawilow

„Żaba”

Duża żaba nad kałużą
Napotkała żuka.
Żuk na nóżki włożył buty,
Obcasami stukał.

J. Brzechwa

„Żubr”

Pozwólcie przedstawić sobie:
Pan żubr we własnej osobie.
No, pokaż się, żubrze. Zróbże
Minę uprzejmą, żubrze.

J. Brzechwa

„Żyrafa”

Żyrafa tym głównie żyje,
Że w górę wyciąga szyję.
A ja zazdroszczę żyrafie,
Lecz nie potrafię.

J. Brzechwa

„Żongler”

Są tacy
Co nie wierzą
W latające talerze.
A ja wierzę.
Żongler nimi żonglował-
Talerze w powietrzu fruwały,
Żaden na ziemię nie spadł,
Wszystkie dzieci widziały.
A gdy spytały żonglera:
- szanowny panie żonglerze,
gdzie się pan tak nauczył
rzucać i łapać talerze?
To żongler mrugną okiem

I patrząc na chłopaków
Powiedział: trenowałem
U mamy przy zlewozmywaku.

W. Chotomska

Wymowa „r”

„Lis”

Rudy ojciec, rudy dziadek,
Rudy ogon to mój spadek,
A ja jestem rudy lis
Ruszaj stąd, bo będę gryzł.

J. Brzechwa

Bardzo jest trudno powiedzieć ”r”.
Na razie Azor warczy ”wl”
Lecz, gdy przeczytał po słowie słowo.
Będzie już warczał prawidłowo.
Cała rodzina już mówi ” r”
I nawet Azor warczy ” wrrr”.

T.Frelek

„Kurka”

Kurka pstra,
Ta z kokardą
Fermę ma
Jaj no twardo.

„Krówka”

Ruda krówka
Na spacerku
Wierci rogiem
Dziury w serku.

„Ratlerek”

Zarobił trzy grosze
Roztropny ratlerek
W skarbonce ma czwarty
Zbiera na rowerek.

„Reksio”

Mądraliński
Reksio – seter
Sam na drutach
Robi sweter.

„Kruk”

W kawiarni pod parasolem
Z ogromnego rabarbaru,
Kruk rozgrzewa się herbatą
Za srebrnego samowaru.

„Kanarek”

Raz śrubokrętem
Sprytny kanarek
Nareperował
Stary zegarek.

„Arbuz”

Czarną kredką gruby arbuz
Nagryzmolił: -zaraz wrócę!
rumor
Poturlał się do fryzjera.
Wkrótce wrócił w pstrej peruce.
humor!

„Nosorożec”

W cyrku „Trele-Morele”
Straszny powstał rwetes,
Nosorożec na trapezie
Raptem stracił dobry

T.Frelek

„O panu Tralalińskim”

W Śpiewowicach, pięknym mieście,
Na ulicy Wesolińskiej
Mieszka sobie słynny śpiewak,
Pan Tealisław Tralaliński.
Jego żona – Tralalona,
Jego córka – Tralalurka,
Jego synek – Tralalinek,
Jego piesek – Tralalestk,
Na, a kotek? Jest i kotek,
Kotek zwie się Tralalotek.
Oprócz tego jest papużka,
Bardzo śmieszna Tralużka.

J. Tuwim

„Rak”

Idzie rak, nieborak,
Jak uszczypnie, będzie znak!
Oj, ty raku nieboraku,
Gdzie zimujesz?
- W tataraku!
W tataraku nad jeziorem,
Tam przytulną kopię norkę!

Z żoną, córką i rodziną
W tataraku sypiam zimą,
W miękkiej ziemi pod korzeniem
Tam zimowe mam schronienie.
Drzemię w norce w samym środku
W mule czarnym, w ciepłym błotku
Obok żaby i błotniarki,
Tam gdzie larwy i poczwarki.

S. Karaszewski

„Tata rak”

Powiem wam,
To było tak:
Pewien mały beksa rak
Zgubił swego tatę raka
I okropnie płakał.

Usłyszała płacz ten kaczka,
Biegnie więc pocieszyć raczka.
Za nią czapla i kormoran
- pocieszali do wieczora.

T. Śliniak

Wierszyki dźwiękonaśladowcze doskonalące wybrzmiewanie wyrazów i grup spółgłoskowych.

„Co mówią zwierzaki”

Co mówi bocian, gdy żabę zjeść chce? Kle, kle, kle.
Co mówi żaba, gdy bocianów tłum? Kum, kum, kum.
Co mówi kaczka, gdy jest bardzo zła? Kwa, kwa, kwa.
Co mówi kotek, gdy mleczka by chciał? Miał, miał miał.
Co mówi kura, gdy znosi jajko? Ko, ko, ko.
Co mówi kogut, gdy budzi w kurniku? Ku, ku, kukuryku.
Co mówi koza, gdy jeść jej się chce? Mee, mee, mee.
Co mówi krowa, gdy braknie jej tchu? Mu, mu, mu.
Co mówi wrona, gdy wstaje co dnia? Kra, kra, kra.
Co mówi piesek, gdy kość zjeść by chciał? Hau, haau, hau.
Co mówi baran, gdy spać mu się chce? Bee, bee, bee.
Co mówi ryba, gdy powiedzieć chce?
Nic! Przecież ryby nie mają głosu.

„Zegary”

Idzie zegar cyku, cyku
Nie ustaje dniem i nocą.
Czas odmierza równiuteńko,
Na co? Po co? Na co? Po co?
Żebyś w porę wstał z łóżeczka
Zjadła śniadanie bez pośpiechu
I nie pędził do przedszkola
Aż zabraknie ci oddechu.

„Wiersz na kilka głosów”

Jedzie pociąg- fu fu fu fu,
Trąbka trąbi –tru tu tu tu tu,
A bębenek –bum bum bum bum
Na to żabki –kum kum kum kum,
Woda z kranu – kap kap kap kap,
Konik człapie – człap człap człap człap,
Mucha brzęczy – bzy bzy bzy bzy,
A wąż syczy – sss sss sss sss,
Baran beczy – be be be be,
A owieczka – me me me me,
Zegar cyka – cyk cyk cyk cyk,
A dzwoneczki – dzyn dzyn dzyn dzyn.

„Gąski”

Idą gąski, idą białe do domu (gę gę gę gę).
Gubią pióra, gubią białe po polu.
Idą gąski, idą białe po lesie (gę gę gę gę).
A te pióra, białe pióra wiatr niesie.

„Wesołe i smutne okrzyki”

Tam na wróble stoi strach.
Ach, ach!
Jaki duży wyrósł groch.
Och, och!
Ty wietrzyku , liśćmi chwiej.
Hej, hej!
Heli dobrze w szkole szło.
Ho, ho!

Znów od rana w kuźni ruch.
Buch, buch!
Płaksa nie wie czego chce.
Eee!
Drzemią kury w cieniu lip.
Cip, cip!
Przeskoczmy przez ten kloc.
Hoc, hoc!
Przemknął zając w poprzek bruzd.
Szust, szust!
Traktor na zakręcie znikł.
Pyk, pyk!
Krówki w polu mkną w dżdzu.
Mu, mu!
Znowu rozlał mi się klej.
Ojej!
Deszcz załawia oczka szyb.
Chlip, chlip!
Poszedł kaczki zawołać Jaś.
Taś, taś!
Nie wrzeszcz, bo to ledwie świt.
Cyt, cyt!
Wrona też swój okrzyk ma.
Kra, kra!
Jurek Władka zgubił trop.
Hop, hop!
Od niedzieli zima szła.
Hu, ha!
Do snu nucą kotki dwa.
Aaa!
Jest okrzyków tyle, że
Mnie wystarczą właśnie te.
Komu mało, takich znam,
Ten niech coś wymyśli sam.

J. Huszcza

Wyrazy zawierające sylaby z „cz”

„Zajączki”

Zajączki, zajączki, zajączki
Skakały przez pola i łączki.
Stanęły przed laskiem i patrzą,
Jak dzieci się bawią i skaczą.

A dzieci podały im rączki
I z dziećmi skakały zajączki.

W. Broniewski

„Kaczuszki”

Pocłapały cztery kaczki
Na pocztę we czwartek.
Miały kaczki wysłać paczki
I pocztową kartkę.
Paczki kaczki już wysłały
Tam gdzie miały wysłać,
Potem siadły i z zapalem
Zaczęły coś pisać.

J. Brzechwa

„Entliczek-pętliczek”

Entliczek- pętliczek, czerwony stoliczek,
A na tym stoliczku pleciony koszyczek,
A w koszyku jabłuszko,
W jabłuszku robaczek,
A na tym robaczku zielony kubraczek.

J. Brzechwa

„Nasza kąpiel”

Miała praczka kaczkę małą
Kaczkę całą śnieżnobiałą
Ubłociła kaczka pióra
Chodzi sobie szarobura
Załamala ręce praczka
Jaka brudna moja kaczka
Wezmę kaczkę wnet nad rzeczke
I przepiorę ja troszeczkę
Kaczka w rzeczke dała nura
Zostaw praczko moje pióra
Pozwól, bym się wypluskała
A znów będę śnieżnobiała

S. Kraszewski

Wyrazy zawierające sylaby z „dz”

„Dżdżownica”

Dżdżystą porą,
Mokrym polem,
Szła dżdżownica z parasolem.
Drżąca szła
W ten cichy dzień
I w słoiku niosła dżem.
Bo cóż robić
W dżdżysty dzień?
Więc najlepiej jadać dżem,
Albo w parasola cieniu
Drzemać przy słoiku dżemu.

D. Gellner

Literatura

Demel G., Minimum logopedyczne nauczyciela przedszkola, „WSiP”, Warszawa 1978r.

Sachajska E., Uczymy poprawnej wymowy, „WSiP”, Warszawa 1987r.

Grabias S., Logopedyczna klasyfikacja zaburzeń mowy, 1994r.

Chmielewska E., Zabawy logopedyczne i nie tylko, „MAC”, Kielce 1996r.

Karczmarek L., Nasze dziecko uczy się mowy, Lublin, 1998r.

Styczek I., Logopedia, Warszawa 1980r.

Kozłowska K., Wady mowy możemy usunąć, „Wydawnictwo Pedagogiczne ZNP”, Kielce 1998r.

Tuwim J., Tuwim dzieciom, Warszawa 1990r.

Brzechwa J., Brzechwa dzieciom

Śliwiak T., Bajkoteka, „Wydawnictwo Literackie”, Kraków 1982r.

Fretek T., R dla Agnieszki, „Krajowa Agencja Wydawnicza”, Warszawa 1987r.